

Nicole Hennem

Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne

Publisert i Sosiologi i dag, årgang 40, nr 1-2/2010, 57-75

Sammendrag

På tross av økt individualisering i samfunnet oppfattes fremdeles barn og voksne, i det sosiokulturelle rommet, som relasjonelle kategorier som er gjensidig avhengige av hverandre. Denne typen gjensidig avhengighet og påvirkning innebærer at den ene kategorien kan styres gjennom den andre. Artikkelen tar utgangspunkt i Foucaults analyse av moderne styring, og diskuterer hvordan forståelser av barn fører til subtil kontroll og styring av voksnes liv gjennom velferdsprofesjoners praksiser. Den diskuterer hvor undertykkende velferdsstaters bruk av vitenskapelig kunnskap kan være og spør om samfunnet er i ferd med å utvikle standardiserte barn og standardiserte voksne ved at den normsettende kunnskapen om barn speiler den hvite middelklassens verdier og livsbetingelser uten at dette italesettes. Et siste spørsmål handler om hvordan det økende fokuset på barns rettigheter spiller inn i slike prosesser.

Abstract

Despite an increased individualization in society children and adults are still perceived as relational categories mutually dependent on each other. This mutual dependency and influence opens for the possibility to rule one category through the other. The article takes as its starting point Foucault's analysis of modern government and discusses how understandings of children lead to a subtle control and rule of adults through the practices of welfare professions. It questions welfare states' oppressive use of knowledge in order to legitimate itself and asks if society is about to develop standardized children and standardized adults based upon knowledge about children that mirror middle-class values and life circumstances. The article also discusses the significance of the increased focus on children's rights – to be seen and heard – for such processes.

Key words

Adulthood, childhood, governmentality, subtle power practices

Innledning

I følge Foucault utøves makt i stadig økende grad på tildekkede måter som gjør det vanskelig både å se makt og å opponere mot den. I sine analyser av moderne velferdsstater legger han derfor vekt på å studere subtiliteten i nye maktformer (Foucault 1980, Rose 2006, Mik-Meyer og Villadsen 2007). Dette er utgangspunktet for denne artikkelen som diskuterer hvordan barn utgjør et privilegert redskap i slike styringsformer. Barns stilling i statens nye former for maktutøvelse innebærer at de kan brukes i disiplinering av voksne og voksenlivet. Disiplinering betegner en normsettende makt hvor normen blant annet formes på bakgrunn av observasjoner og statistikker (Foucault 1975). Disiplinering av voksne handler om hvordan voksne sosialiseres innen voksenrollen ved hjelp av politiske tiltak i form av incentiver, lover, veiledninger, osv. Ved å for eksempel henviser generelt til barns sårbarhet og behov legger politiske dokumenter som har barn, unge og familie som tema, implisitt normative føringer for hvordan voksne bør ordne sine liv (Se for eksempel St.meld nr 40 – 2001/2002, St.meld.nr 39 -2001/2002, St.meld nr 29 – 2002/2003, NOU 2000:22). Spørsmålet dette reiser er *hvilken* kunnskap om barn staten anvender i sin politikktutforming rettet mot barn og familier og hvilke konsekvenser bruk av bestemte kunnskapsregimer om barn får for noen grupper barn og voksne i samfunnet.

I diskusjonen av dette spørsmålet vil jeg støtte meg på studier som problematiserer kunnskapsproduksjon om barn. Felles for disse studiene er at de viser hvordan utviklingspsykologiske forståelser av barn får forrang foran andre i moderne velferdsstater og at disse forståelsene også får betydning for hvordan voksne kan utforme sin voksenhet. Klasseorienterte og postkoloniale studier om barn konfronterer normative forståelser av barn og problematiserer det tette båndet mellom politikk og ulike vitenskaper – især hvordan staten bruker bestemte vitenskapelige studier som grunnlag for politiske målsettinger og inngrep overfor bestemte befolkningsgrupper. Spørsmålet jeg diskuterer i det følgende er om den norske velferdsstaten bruker kunnskapsregimer om barn som virker undertrykkende i forhold til noen grupper i samfunnet siden det voksenidealet bestemte kunnskapsregimer om barn forutsetter, ikke er i tråd med idealer, livsbetingelser og praksiser til voksne i alle samfunnsgrupper. Jeg konkluderer med at velferdsstaten i sin politikktutøvelse tar utgangspunkt i et standardisert bilde av barn – et barn uten kjønn, klasse eller etnisitet – som innebærer regulering av voksne og deres liv. Dermed blir det nærliggende å spørre om samfunnet er på vei mot et standardisert voksenliv –

også fremstilt som uten kjønn, klasse og etnisitet – som tilfredsstillende statens krav om hvordan voksne bør være og oppføre seg sammen med barn.

Moderne styring som kontekst

At staten bruker barn for å kontrollere de voksnes liv er ikke et nytt fenomen (Cannella og Viruru 2004, Ericsson 2009). Barn har blitt brukt for å fremme raserenhet, utvide imperiers grenser, spre sivilisasjon blant de ”primitive” og bygge nasjoner (Ericsson 2009:24). Andre barn er blitt tvangsplassert i internater hvor de skulle lære seg et annet levesett og på den måten fremskynde assimilering av folkegrupper (Bean og Melville 1989, Smith 2001, Anderson 2006). Dette var mulig i en tid hvor det var forventet at makt ble åpent og tydelig utøvd (Engelstad 1999). Det er vanskelig å tidsfeste når man i Europa gikk fra tydelig statlig maktbruk til mer skjulte eller fornektede former for maktbruk, men at statlig maktutøvelse nå fremstår i mindre tilgjengelige former er et felles utgangspunkt for dagens maktstudier (Rose 2006, Mik-Meyer og Villadsen 2007).

Artikkelen tar særlig for seg to sider ved moderne styring som har innflytelse på hvordan barn kan fungere som redskap i disiplinering av voksne: Den ene er forholdet mellom makt og kunnskap – dvs. hvilken kunnskap om barn staten støtter seg på for å få voksne til å følge statlige incentiver om hvordan voksenlivet bør leves. Den andre er velferdsprofesjonenes rolle i nye styringsformer – dvs. deres rolle både som produsenter av kunnskap om barn og voksne og som velferdsstatens støttespiller og medarbeidere i disiplinering av voksne. Disse to sidene ved moderne styring er velstudert av Foucault (1975, 1999) og andre (Donzelot 1979, Rose 1994, Villadsen 2004). I følge Mik-Meyer og Villadsen (2007) er Foucaults kritiske perspektiver og begreper blitt uunnngåelige i drøftinger om makt og styring. Ikke minst gjelder dette hvordan moderne statlig styring av individer alltid støtter seg på vitenskapelig kunnskapsproduksjon og at dette medfører ”en uadskillelig forbindelse mellom styring og viden (...) Det er tale om en to-vejs, gjensidig betingende relation(...) Når der etableres et område for intervention, etableres der samtidig et område for generering af viden” (Mik-Meyer og Villadsen 2007:21). Mange av de studier som jeg viser til i denne artikkelen legger Foucaults terminologi og samfunnsforståelse til grunn i sine analyser. Også min egen diskusjon støtter seg i stor grad på Foucaults

styringsperspektiv. Uten å gi en uttømmende redegjørelse vil jeg derfor presentere de av hans begreper og tanker som jeg trekker på i denne artikkelen.

Når Foucault beskriver statens styringsmåter, henviser han både til statens styring av befolkningsgrupper og til individets selvstyring i tråd med statens ønsker – *regjering og styringskunst* (på fransk *gouvernementalité*) (Foucault 2002b). Anvendt på artikkelens tematiske område betyr det at barn som målgruppe for statens politikk fordrer en voksen praksis i tråd med statens mål for barn. For å få voksne til å handle i tråd med statens ønsker anvender staten ulike profesjoner som ved hjelp av regler, manualer, metoder og programmer får voksne til å leve et liv som tjener statens mål for barn, men som samtidig også tjener dem selv. Det skal lønne seg for voksne å ville med seg selv og sitt liv det samme som det som staten vil. Foucault har et sekkebegrep for manualer, regler, programmer, osv.: teknikker for styring og selvstyring. Disse er det mange av i velferdsinstanser som har barn og familier som målgruppe, og mange instanser er pålagt av staten å anvende slike teknikker når foreldre søker hjelp. Som eksempel kan nevnes programmer rettet mot barn og ungdom som kategoriseres som atferdsvanskelige, blant annet Webster Stratton-programmet og Multi Systemic Therapy-programmet (MST). Disse er ment både å hjelpe barn og å skolere foreldre i hvordan de skal oppdra barn. Men samtidig som de gir praktisk hjelp, innhenter programmene også opplysninger som brukes for å definere og kategorisere de involverte barn og foreldre som forskjellige fra de som anses å ikke ha behov for dem. Slike programmer er dermed med på å produsere en type kunnskap om både barn og foreldre.

Foucault (1980) bruker begrepet *sannhetsregime* for å betegne et system av kunnskap som har blitt produsert innenfor en fagdisiplin og som holdes for ”sann” i motsetning til annen kunnskap som oppfattes som ”falsk”. Sannhetsregimer reproduseres som sanne ved hjelp av for eksempel ulike profesjoner, lovgivning, osv. Det kan derfor være viktig å avdekke prosessene som leder fram til at bestemte typer av kunnskap konstrueres og oppfattes som ”sann” ved å rette søkelys mot hva som blir ekskludert, hvem som er formidler av sann kunnskap (autorisert formidler), samt hvilke interesser den aktuelle kunnskapsproduksjon og bruk tjener. Som eksempel kan nevnes hvordan fattigdom blant barn ble undertematisert i mange år ved at barns problemer ble beskrevet i psykologiske termer framfor i økonomiske og utdanningsrelaterte termer. En mulig forklaring på dette er at endringer av strukturelle forhold ville krevd stor politisk innsats og

omfordeling av ressurser. Istedenfor hjelp som kunne endre deres sosialt og økonomisk underpriviligerte posisjon, fikk barna og deres foreldre psykologisk behandling (Moskowitz 2001, Furedi 2004).

Foucault benevner mindre tydelige maktpraksiser som *fornegtede maktpraksiser* (Foucault 1980). Dette er makthandlinger i det godes hensikt. Slike praksiser er en form for skjult makt som fremstår som hjelp, støtte, omsorg (alt sammen gode intensjoner) og basert på ”riktig” kunnskap eller viten. I følge ham diskuteres slike maktformer sjelden, fordi maktformer som er å finne i de gode intensjoner i hovedsak hører til det tause felt i de aller fleste samfunn. Disse utgjør den mest produktive formen for maktutøvelse nettopp fordi den er mest usynlig og vanskelig å forsvare seg mot (Foucault 1999, 2001, 2002a). I denne sammenhengen kan nettopp barn bære i seg kimen til å bli en skjult maktbærer – særlig når det i ulike situasjoner argumenteres med ”barnets beste”. Jo mer en for eksempel forklarer barns problemer med foreldrenes skilsmisse, desto sannere blir forklaringen og jo viktigere blir det å sette i gang samlivstiltak og å lovregulere skilsmisse ut fra et barns perspektiv. Det er vanskelig å motstå eller opponere mot et barneperspektiv ved skilsmisse og disiplineringen som lovgivning og statlige tiltak innebærer blir dermed nærmest usynlig.

I følge Foucault (1982) er den moderne stat både totaliserende og individualiserende på en gang. Totaliserende i betydning av at staten ser alle borgere som objekter for skolering, nasjonale planer og plasserbare i kategorier som arbeidsledige, uføretrygde, osv. Individualiserende i betydning av at staten er opptatt av individets personlighet, selvoppfattelse og psykiske helse. Statens individualiserende makt betegner Foucault som *den pastorale makt* eller ledelse. Det er en bemyndiggjørende makt ved at den gir individet makt til å konstituere seg selv som subjekt innenfor en ramme som blir gitt ham eller henne. Profesjoner som psykologer, pedagoger, ulike terapeuter, barnevernsarbeidere og lærere arbeider alle ved bruk av pastorale teknikker som hjelper brukere til å tale om seg selv (Mik-Meyer og Villadsen 2007). Slike teknikker hjelper individet med å produsere en sannhet om seg selv. Denne sannheten oppstår dermed med bistand fra en autoritet som gjør det lettere å komme med en bekjennende tale som filtrerer individets utsagn.

Et eksempel kan være klargjørende: Barns juridiske stilling har endret seg. I dag har barn fått rett til å uttale seg og til å bli hørt i saker som angår dem, og ulike skriv oppfordrer instanser til å skape rom for at barn og unge kan gi uttrykk for sine meninger. Det som underkommuniseres er hvor mye profesjonene styrer samtalen som produseres av barn og unge, og dermed også kunnskapsproduksjonen om dem selv. Det er ingen fri tale det er snakk om, men en profesjonalisert tale hvor voksne ansatte i ulike instanser lager en ramme for hvilke fortellinger barn og unge kan skape og presentere i den gitte sammenhengen. Ved å styre samtalen produserer også disse profesjonsutøverne kunnskap om barns hverdag som kan være i tråd med hva som oppfattes som gyldig i samfunnet eller med hva som er formålstjenlig for eksempel i en barnevernssak. I en studie av dokumenter i barneverntjenesten viser jeg at fortellinger om normalitet blir truende i forbindelse med avgjørelser om plassering eller tiltak og derfor utelates – jo mindre normalitet i et dokument, desto bedre. I slike dokumenter ligger normalitetens fortellinger utydelig i bakgrunnen som vurderingsgrunnlag, mens fortellinger om avvik kommer i forgrunnen (Hennum 2009).

Forventningene om samtalen mellom en voksen ansatt i en velferdsinstitusjon og et barn retter fokus mot de komplekse dilemmaer som er innbakt i barns betroelser. Men det som utelukkes i en samtale, det som profesjonsutøveren ikke hører eller har fokus på, er like mye en del av samtalen som det som faktisk sies. To nyere juridiske studier peker på hvor lite synlig barna selv er i saker som gjelder dem i barneverntjenesten (Gording Stang 2007, Oppedal 2008). I følge disse studiene blir barnas stemme sjeldent nedtegnet og det kan være grunn til å anta at barna ikke ble spurt om sine meninger i saken. Den gjeldende samfunnsoppfatning er imidlertid at barn har blitt gitt rettigheter og at, for å dra nytte av rettighetene sine, må de bli gitt muligheter til å gjøre sin rett gjeldende: De må kunne tale sin sak. I slike studier problematiseres det lite at det talende barn også kan være et avslørende barn og at det er visse grupper barn i samfunnet som blir bedt om å føre en type samtale om sine foreldre sammen med velferdsansatte - om å være avslørende barn. Å bemyndige barn gjør dem til vurderende subjekter og påfører dem et normativt sosialt ansvar i forhold til voksne. I samtale med profesjonelle skaper barna fortellinger både om egne og foreldrenes avvik. Et sentralt paradoks i barnevernstjenesten er dermed at handlinger som var ment å hjelpe barn medfører at de samme barn brukes til å konsolidere normaliteten i samfunnet og bekrefte den eksisterende samfunnsorden (Hennum 2009).

Utviklingspsykologi som ”sann” kunnskap om barn

Ved å identifisere dominante diskurser innen ulike forskningstradisjoner og disipliner er det mulig å tydeliggjøre hvilke forestillinger om barn, mor og far som til enhver tid blir fremhevet som kulturelt gyldige og hvordan disse nedfeller seg i og blir en del av dagligtalen. Ulike fagdisipliner tilbyr ulik kunnskap om barn. På tross av mangfoldige tilnærminger til barn og barndom er det noen disipliner som har lagt premissene for det rådende synet på barn i de vestlige land de siste femti årene (Burman 1994, Jenks 1996, Prout og James 1997, Lawler 1999, Cannella og Viruru 2004, MacNaughton 2005). Kunnskap om barn har i hovedsak blitt produsert innenfor fagene til yrkesgruppen som omtales som ”psy-profesjonene”. Psy-profesjonene er et uttrykk som brukes til å dekke profesjoner som psykiatere, psykoterapeuter, pedagoger, psykologer, osv. Disse har i flere årtier utviklet kunnskapsregimer om barn innenfor en positivistisk og mer eller mindre medisinsk tradisjon. Det utviklingspsykologiske paradigme kan knyttes til denne tradisjonen. I følge Cole (1996) var det utviklingspsykologiens søk etter universelle og a-kontekstuelle teorier om barns utvikling som munnet ut i en forestilling om barn som behovsvesen.

Utviklingspsykologiens forestilling om barn som behovsvesener har hatt store konsekvenser for forståelsen av voksenrollen. Dette er en forestilling som setter barn i sentrum og som ser på voksne som personer som skal dekke barns behov. Denne forestillingen er å finne i en rekke statlige dokumenter hvor det tydelig understrekes at mor og far har ansvar for barn og hvor barns behov har forrang foran de voksnes behov (jfr. blant annet St.meld nr 40 – 2001/2002, St.meld.nr 39 -2001/2002, St.meld nr 29 – 2002/2003, NOU 2000:12). I følge MacNaughton (2005) forsterker statens bruk av denne kunnskapen i slike dokumenter oppfatningen av hva barndom og barn skal være. Slike dokumenter er som regel generelle i sin form og åpner i liten grad for diskusjoner når det gjelder innhold. Det er profesjoner som lærere, psykologer, osv. som har som oppgave å anvende og sette denne kunnskapen ut i praksis i møter med barn og foreldre. På den måten gir profesjonene innhold til de mer generelle vendinger om barns behov for omsorg, barns behov for trygghet, barns behov for tilhørighet, osv. Slik utvikler det seg en praksis hvor profesjonene forvalter en type kunnskap om barn som overføres mer eller mindre konfliktfritt til

foreldre. Utviklingspsykologisk kunnskap om barn har også nedfelt seg i foreldrenes etnoteorier og kulturelle normer for barneoppdragelse basert på utviklingspsykologi er vel integrert i de fleste familier i vestlige land (Hennum 2002, Lareau 2003). Harkness, Super og Keefer (1992) definerer ”parental ethnotheories” som foreldrenes forestillinger om barns utvikling basert på kulturelle modeller som medfører bestemte former for praksiser i barneoppdragelse (Goodnow og Collins 1994).

Men samtidig som utviklingspsykologi utgjør en hegemonisk referanseramme både for profesjonene og mange foreldre, blir utviklingspsykologiske sannheter om barn konfrontert i det offentlige rom av ikke-hegemoniske forståelser av barn, dvs. forståelsene til foreldre som ikke tilhører de dominerende grupper i samfunnet. For eksempel utfordrer noen grupper av foreldre kulturelle tatt-for-gittheter som at barn trenger to foreldre for å utvikle seg på best mulig måte (MacNaughton 2005:45). Normen om kjernefamilien (at barn har to foreldre som har anledning til å involvere seg aktivt i omsorgsansvaret) gjennomsyrrer de institusjoner og arenaer der barn deltar, til tross for at samfunnet i løpet av de siste tiår har endret seg i retning av mangfold i samlivsformer og foreldreskap. MacNaughton (2005) nevner et eksempel med alenemødre i en skolesetting der en aktivitet var å lage kort til farsdagen og hvor deres barn enten ikke visste hvem faren var eller ikke hadde kontakt med far. Aktiviteten var med på å skille ut mødrene og barna deres framfor å inkludere dem ved at det ble tydelig hvem som levde etter normen å leve med mor og far og hvem som ikke gjorde det.

Et annet eksempel kan være den kulturelle normen i Norge om nødvendigheten av organisert aktivitet for barn etter skolen. Organiserte aktiviteter for barn slik som idrett oppfattes av mange foreldre som en mulighet for barn til å utvikle interesser og ferdigheter utenfor skolen og til å lære seg sosiale koder. Organiserte aktiviteter blir også foreslått som tiltak av barneverntjenesten. Slike tiltak har som mål å gi et aktivt sosialt miljø til et barn som blir beskrevet som ”uten venner” eller ”med manglende sosiale ferdigheter”. I min egen studie om foreldreskap viser jeg hvordan normen om foreldres deltakelse i organiserte aktiviteter for barn blir utfordret av alenemødre som ikke har mulighet til å følge med barnet på aktiviteten. Det som skulle være en aktivitet for barn viser seg å være en aktivitet for barn og mor eller far (Hennum 2002). En alenemor med tre barn får vanskeligheter med å oppfylle kravet om selv å delta. Med andre ord utfordrer noen mødre og fedre utviklingspsykologisk kunnskap som brukes og spres av

velferdsprofesjoner: De kan ikke oppfylle kravene og kriteriene for voksenhet et slikt syn på barn fordrer. Ved at disse foreldrene ikke oppfyller normen og at både de og barna deres risikerer å bli kategorisert som ”avvikere”, er de også indirekte med på å utfordre de rådende psy-forståelsene. De viser hvordan psy-forståelser er historisk betinget og verken naturlig eller uunngåelige (Blackman 1998).

Motstemmer i studier av barn og barndom

Mange forskere tar avstand fra hva Pence og Hix-Small (2009:76) beskriver som ”severely limited child development studies”. De kritiserer kunnskap om barn som har blitt produsert ved hjelp av standardiserte prosedyrer (tester, eksperimenter, spørreskjema) som tillater (1) randomisert tilordning av betingelser for de studerte barn, (2) kun kvantifisering av data og dermed utelukker viktige og vanskelig kvantifiserbare dimensjoner ved barns liv og (3) bruk av lineære statistiske modeller for å forklare hvilke faktorer som har signifikant betydning for variasjoner i utfall (Cole 1996). Noen mener at denne typen kunnskapsproduksjon om barn støtter opp under dannelsen av ”a uniform global child amenable to management and standardization” (Pence og Hix-Small 2009:80). I motsetning til positivistiske studier om barn henviser kritiske forskere til studier som produserer kunnskap om barn som situert i tid, rom og sosiale strukturer (Gillies 2000). Kritiske røster er også å finne innad i psykologifaget med Henriques et al.(1984), Burman (1994), og her i Norge med Andenæs (1996) og Gulbrandsen (2006), for å nevne noen. En tilnærming til barn som situert i tid og rom og hvor blant annet betydningen av etnisitet, kjønn og klasse undersøkes, gir mulighet til å utforske barndommens mangfoldighet - særlig hvilke maktrelasjoner som utspiller seg i møtet mellom ulike barndommer og politikk.

Utviklingspsykologiens kunnskapsproduksjon om barn og voksne ble tidlig kritisert av feministiske orienterte studier av moderskap. Forskere kritiserte den for ikke å behandle barn som en del av det voksne livet, men som sentrum for voksenlivet (Phoenix, Woollett og Lloyd 1991, Burman 1994, Everingham 1994). I følge dem tok kunnskapsproduksjon om barn ikke hensyn til mødrenes livssituasjoner, og den tok heller ikke hensyn til at mødre var individer med egne prosjekter. Også forskere på maskulinitet påpeker faren ved å bruke barn som styrende for kunnskapsproduksjon om maskulinitet framfor å studere barn som en del av det å være voksen mann (Dienhart 1998). I likhet med feministisk orienterte studier etterlyste maskulinitetsforskere

på 1990-tallet forskning på menn som behandler barn som en del av det voksne livet og som ikke forutsetter at hele voksenlivet dreier seg om barn (Marsiglio 1995, Lupton og Barclay 1997, Dienhart 1998). På midten av 1980-tallet ble også interessen for barndom som forskningsområde styrket i sosiologi (Pence og Hix-Small (2009). Mens det var ideer om universalitet som gjennomsyret barns utvikling og psykologi, ble barn og barndom som sosiale konstruksjoner sentralt i den sosiologiske tilnærmingen (bl.a. James og Prout 1990, Qvotrup et al 1994, James, Jenks og Prout 1998). Perspektivet ble ansett som en ikke-reduksjonistisk tilnærming som tok hensyn til sosialt og kulturelt mangfold og åpnet for utforskning av de komplekse sosiale krefter som er med på å skape barn og barndom (Pence og Hix-Small 2009). Innenfor denne tradisjonen har både klasseorienterte og postkoloniale studier bidratt med kritiske analyser som utfordrer ulike aspekter ved tatt-for-gitte psy-forståelser.

Klasseorienterte studier

Klasseorienterte studier kritiserer psykologiens / psy-profesjonenes kunnskapsproduksjon om barn for å privilegere en middelklassespesifikk forståelse av barn: Bildet av det rette og veloppdragne barnet konstrueres i økende grad som et middelklassebarn som formet og bærer av middelklassens levesett (Duncan 2005, Gillies 2005, Reay 2006). Som eksempel nevnes hvordan selvhevdelse kombinert med veltalenhet blir fremhevet som positive egenskaper barn bør oppmuntres til å utvikle. Det som underkommuniseres i studier med psykologisk tilnærming til barn, er at både selvhevdelse og veltalenhet er markører for middelklassetilhørighet. Noen av disse forskere har analysert britiske statlige programmer rettet mot foreldre (Gewirtz 2001, Lawler 2000, Gillies 2005). I følge forskerne er det ingen av programmene som tar hensyn til de materielle levekår som foreldreskap utøves innenfor. Programmene har som mål å skolere foreldrene i middelklasseverdier som en metode for å mestre ulikheter og ulemper.

Arbeiderklasseforeldre må bli lært opp til å oppdra sine barn slik som middelklassen gjør, både av hensyn til barnas framtidssikter og for å bevare stabiliteten og orden i samfunnet. ”Parents are to bring up the right kind of selves” (Gillies 2005:839). Med andre ord føyer programmene seg inn i en lang historie med patologisering av arbeiderklassens oppdragelse (Lawler 2000) – oppdragelsesmetoder som svært sjelden blir vurdert ut fra foreldrenes og familienes strukturelle posisjoner i samfunnet. Kriteriene som anvendes springer ut av verdiene til en annen samfunnsklasse og har som forutsetning at barn verdsettes for hva hun eller han kan bli, det vil si

dets potensielle bidrag til samfunnet generelt og produksjonslivet spesielt (Pence og Hix-Small 2009).

I følge flere av forskere innenfor dette perspektivet har statens styringspraksiser beveget seg fra en sterk forankring i en samfunnsmessig og sosial forståelse av det individuelle liv og over til en forståelse av individuelle livssjanser som resultat av personlige valg, autonomi og ansvar (Savage 2000, Lawler 2000, Skeggs 2004). De hevder at det i dag underkommuniseres hvilke betydninger materielle og strukturelle forhold har for utviklingen av identitet og for valgmuligheter (Duncan et al. 2004). Lareau (2003) beskriver for eksempel hvordan foreldrenes klassebakgrunn påvirker barns erfaringer i livet på gjennomgripende, men lite synlige måter. Middelklassebarn lærer å fremme seg selv som berettigede barn og lærer hvordan de kan bruke regler til sine fordeler. Arbeiderklasse- og fattige barn viser i motsetning en tiltagende bevissthet om egne begrensninger på viktige samfunnsarenaer som skolen. Som sine foreldre aksepterer barna autoritetenes autoritet og forhandler sjelden om noe (Lareau 2003). Dette er i tråd med funn fra andre klasseorienterte undersøkelser som viser hvordan klassebakgrunn gir barn ulike livserfaringer og hvor lite forståelse barn fra foreldre med lav utdanning blir møtt med på skolen (Reay 2006). I følge Lareau (2003) inkluderer middelklassestandardene vektlegging av å snakke med barn om følelser, utvikle barns faglige interesser, delta aktivt på skolen som foreldre, lære barn kunsten å argumentere og å løse problemer ved forhandling. Disse kriterier utgjør i følge henne et dominerende kulturelt repertoar om hvordan barn skal oppdras og som alle profesjoner som har med barn å gjøre slutter seg til. Hun konkluderer med at et lite antall eksperter følgelig former atferden til et stort antall foreldre.

Postkoloniale studier

Mens klasseorienterte og feministiske studier har vært opptatt av å vise sammenhenger mellom kunnskap om barn og betydningen denne kunnskapen har for utforming av voksenrollen, setter postkoloniale studier om barn og barndom ulik kunnskap om barn opp mot hverandre og drøfter maktrelasjoner mellom ulike kunnskapsregimer om barn. Postkoloniale studier er sterk inspirert av Foucault. De viser hvordan forskning om barn har produsert forståelser av et universelt barn og en universell barndom som språklig sett overskrider klasse og etnisitet som grunnleggende dimensjoner ved barndom, og som følgelig plasserer barn og barndommen ”utenfor” kulturen (Mankekar 1997). Noen bruker begrepet ”global child” om dette fenomenet (Burman 1996,

White 1999). Det universelle barn er et hvitt middelklassebarn og ideen om dette barnet preger vitenskapelig kunnskapsproduksjon, politiske dokumenter og tiltak (Cannella og Viruru 2004, MacNaughton 2005). Når dette bildet gjennomsyrrer velferdsinstitusjoner slik som helsestasjon, barneverntjeneste og skolen kan det være vanskelig å bevare verdigheten i møtet med disse instanser når man for eksempel er barn og foreldre med annen etnisk bakgrunn enn hvit eller annen sosial klasse enn middelklasse (Cannella og Viruru 2004, Basberg Neumann 2007). Instansene blir undertrykkende uten å utøve åpen makt.

I tillegg til å avdekke hvordan hvite middelklassebarn får privilegerte posisjoner ved å fremstå som universelle barn, er det også innenfor postkoloniale perspektiver at en finner studier som tydeligst setter på dagsorden måten stater bruker barn på i konflikter mellom nasjoner og folkegrupper. Selv om barn ikke lenger blir brukt til å fremme raserenhet eller utvide imperiers grenser slik det ble nevnt tidligere i artikkelen, forblir barn et "national issue" (Mankekar 1997:33) eller "statens og nasjonens barn" (Ericsson 2009:11) og brukes for eksempel som symbol i ulike politiske hensikter. Mankekar (1997) viser hvordan en indisk jente på tolv år ble et symbol for en renhet som sto i fare for å bli besudlet av en mye eldre, arabisk ektemann og i videre og overført betydning, et symbol for den indiske nasjonens renhet og uskyld i møte med arabiske land. Mankekar (1997) forteller hvordan jentas barndom diskursivt ble konstruert som en plass for renhet og uskyld som nasjonalstaten var moralsk ansvarlig for og forpliktet til å beskytte. Jenta ble brukt i en kamp om nasjonal identitet i en tid med mye uro mellom ulike minoriteter i landet. Historien kan innby til refleksjoner i forhold til samfunnets debatt om integrering av barn med annen etnisk bakgrunn enn norsk i det norske samfunn – det ligger mange usagte forståelser og interesser i hjelpen unge jenter og gutter med innvandrerbakgrunn kan få av det offentlige. Også disse barn får symbolsk kraft når samfunnet mobiliserer mot ulike skikker og foreldrepraksiser som anses som lite barnevennlige. Indirekte bidrar ulike diskurser om barn og unge med annen etnisk bakgrunn enn norsk til å fremheve Norge som et foregangsland når det gjelder barn.

Avsluttende diskusjon

Hensikten med den foregående diskusjonen har vært å vise hvordan barn og voksne – økt individualisering til tross – fremdeles oppfattes som relasjonelle kategorier som er gjensidig avhengige av hverandre. Denne gjensidige avhengighet og påvirkning åpner dermed for politiske muligheter til å styre den ene kategori gjennom den andre. Som vist spiller profesjonene en viktig rolle i denne sammenhengen – både som produsenter av kunnskap om barn og barndom, og som forvaltere av de kunnskapsregimer statlige tiltak utgår fra og som utførere av intervensjoner.

Spørsmålet som ble stilt innledningsvis var relatert til hvilke kunnskapsregimer om barn som blir produsert og anvendt politisk i samfunnet og hvilke konsekvenser disse har for barn og foreldre/de voksne som har ansvar for dem. Slik Foucault og andre har påpekt, må statlig intervensjon og kontroll kunne begrunnes med kunnskap for å være legitime. Det er i en slik kontekst at det er relevant å utforske det vitenskapelige kunnskapsgrunnlaget for samfunnets barneprosjekt og hvordan ulike teoretiske tilnærminger posisjonerer foreldre i forhold til barn og andre voksne, og videre i forhold til staten. For valg av kunnskapsregimer om barn i politiske tiltak og reguleringer er ikke et nøytralt valg: kunnskapsregimer skal til enhver tid støtte opp om og/eller underbygge gjeldende politiske målsettinger og prioriteringer.

Forskning om barn har beveget seg fra å behandle barn og voksne som lukkede kategorier med entydig betydning, ”konstanter hevet over tid og rom”, (Brunstad og Evenshaug 2005:6) til å studere dem som språklige konstituerte begreper med ulikt meningsinnhold avhengig av tid og sted. Lees (2001) diskusjon av ulike idealtypiske voksenkonstruksjoner fanger noe av det samme. Lee beskriver to konstruksjoner av voksenhet som har sitt utgangspunkt i to ulike økonomiske modeller. Det ene er ’standard adulthood’ som er tilpasset en situasjon preget av stabilitet både i arbeidslivet og i nære relasjoner. Ettersom det økonomiske landskap og normer for samliv endret seg på 1980-tallet ble denne form for voksenhet oppfattet som rigid og lite tilpasningsdyktig. En ny voksenhet ble etterlyst: ’the flexible adulthood’, dvs. en voksenperson som skal kunne takle endringer i arbeidslivet og usikre nære relasjoner. I følge Lee vurderer man til tross for disse endringene både barndom og voksenhet i alt for stor grad ut i fra en modell om ’standard adulthood’, dvs. ut fra en modell som ikke inkluderer valg, usikkerhet og endring.

For den moderne statens arbeidsmåter er forståelser som er basert på lokal og erfaringsbasert kunnskap og ikke på universell og ekspertbasert kunnskap, problematiske (Scott 1998). Staten kan ikke ta hensyn til lokale variasjoner for å utforme en politikk i tråd med sine mål om for eksempel å gi alle barn i hele landet best mulige oppvekstvilkår. Dermed er det viktig for staten å velge kunnskap som både oppfattes som legitim og som ikke hindrer den i sine oppgaver. Det er god grunn til å anta at utviklingspsykologiske studier om barn egner seg bedre til moderne styring enn andre studier om barn som introduserer kompleksitet. Men et snevert teorivalg er med på å utpeke noen voksne framfor andre som målgrupper for statens disiplinering: enslige mødre, familier med voksne med lav utdanning og lav inntekt og familier med voksne av annen etnisk bakgrunn enn majoriteten - med andre ord familier med voksne som i utgangspunktet oppfattes som sosialt marginaliserte i forhold til andre voksne. Kontroll og styring av disse foreldre blir subtile i og med at profesjonene formidler et syn på barn som får legitimitet ved å være vitenskapelig basert. I et klassisk marxistisk perspektiv oppfordres foreldre til å være delaktig i sin egen undertrykking, eller sagt med Foucaults ord, delaktige i sin egen normalisering – for barnas beste. Mot denne bakgrunnen kan man spørre om samfunnet er i ferd med å utvikle standardiserte barn og standardiserte voksne med utgangspunkt i kunnskap om barn som speiler middelklassens verdier og levesett, uten at dette blir problematisert.

Det er mye som tyder på at endringer i synet på barn har gitt større muligheter for indirekte statlig regulering og kontroll av familier. Fra å være objekt for en autoritær underkastelse, er barnet i dag blitt et subjekt i en stadig mer profesjonalisert omsorg (Dencik og Schultz-Jørgensen 1999:11). Barn har fått en rett til å bli hørt og til å gi sin mening i saker som angår dem, og et slikt utgangspunkt forutsetter andre krav og idealer for voksenhet enn tidligere tiders syn på barn. Det økte fokuset på barns stemmer, som springer ut av en autoritetskritikk, bærer samtidig i seg muligheten til å inngå i styringsteknikker der barn blir redskap i usynlige former for makt overfor voksne. Det er forventet og legitimt at staten ved ulike instanser griper inn når barns oppvekst ikke er i tråd med det rådende syn på hva som er en god og riktig barndom. Når velferdsprofesjonenes praksis og intervensjoner i økende grad skal legge vekt på barnas egne fortellinger, blir barna også sentrale som leverandører av de begrunnelser som intervensjoner overfor dem og deres foreldre skal legitimeres med. Når disse profesjonsutøverne samtidig legger til grunn klasse-, kultur- og kjønns spesifikke ”psy-forståelser” som er på kollisjonskurs med

bestemte grupper livsbetingelser, idealer og praksiser, blir barna redskaper i disiplineringen og styringen av seg selv og sine foreldre. I praksis kan altså rettighetsperspektivet og ”psy- forståelsene” koples i en ny form for disiplinering i tråd med en spesifikk, men universaliserende, standard for barndom og voksenhet.

I følge Foucault (1980) er den mest produktive maktutøvelse den som er mest usynlig og som det er vanskelig å forsvare seg mot. Med en kollektiv og universaliserende moralsk enighet om ”barnas beste”, vil denne formen for styring av både barn og voksne møte lite motstand og oppfattes som en positiv maktutøvelse i et samfunn som i økende grad legger vekt på de rettigheter barn har som subjekter – til å bli sett, og hørt.

Litteratur

Andenæs, A. (1996) *Foreldre og barn i forandring*. Oslo: Pedagogisk Forum

Anderson, W. (2002) *The cultivation of whiteness: Science, health and racial diversity in Australia*. Melbourne: Melbourne University Press

Basberg Neumann, C. (2007) *Det bekymrede blikket: en studie av helsesøstres handlingsbetingelser*. Dr.Polit avhandling. Universitetet i Oslo

Bean, P. og Melville, J. (1989) *Lost children of the empire*. London: Unwin Hyman

Blackman, L. (1998) The voice-hearing experience. I *Nordiske Udkast* Nr 1: 39-49

Brunstad, P. og Evenshaug, T. (red) (2005) *Å være voksen*. Gyldendal Akademisk

Burman, E. (1994) *Deconstructing developmental psychology*. London: Routledge

Burman, E. (1996) Local, global or globalized? Child development and international child rights legislation. *Childhood*, 13(1): 45-66

Cannella, G. og Viruru, R. (2004) *Childhood and Postcolonization*. New York and London: RoutledgeFalmer

Cole, M. (1996) *Cultural psychology: a once and future discipline*. Cambridge MA: Belknap Press of Harvard University Press

Dencik, L. og Schultz-Jørgensen, P. (1999) Introduktion. I Dencik, L. og Schultz-Jørgensen, P.(red.) *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag

Dienhart, A. (1998) *Reshaping fatherhood. The social construction of shared parenting*. London: Sage publications

- Donzelot, J. (1979) *The policing of families*. New York: Pantheon books
- Duncan et al. (2004) Mothers and child care: Policies, values and theories. *Children & society*, Vol. 18,: 254-265
- Duncan, S. (2005) Mothering, class and rationality. *Sociological review*, 53(2):49-76
- Engelstad, F. (1999) Innledning. I Engelstad, F. (red.) *Om makt. Teori og kritikk*. Ad Notam Gyldendal
- Ericsson, K. (2009) *Samfunnets stebarn*. Universitetsforlaget
- Everingham, C. (1994) *Motherhood and modernity. An investigation into the rational dimension of mothering*. Philadelphia: Open University Press
- Foucault, M. (1975) *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Paris: Editions Gallimard
- Foucault, M. (1980) *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977*. Brighton: Harvester Press
- Foucault, M. (1982) The subject and power. I Dreyfus, H. og Rabinow, P. (red) *Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics*. New York: Harvester Wheatsheaf
- Foucault, M. (1999) *Seksualitetens historie I. Vilje til viten*. Oslo: Pax Forlag
- Foucault, M. (2001) *Seksualitetens Historie II. Bruken av nytelsene*. Oslo: Pax Forlag
- Foucault, M. (2002a) *Seksualitetens Historie III. Omsorgen for seg selv*. Oslo: Pax Forlag
- Foucault, M. (2002b) *Forelesninger om regjering og styringskunst*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Furedi, F. (2004) *Therapy culture. Cultivating vulnerability in an uncertain age*. London: Routledge
- Gewirtz, S. (2001) Cloning the Blairs: New Labour's programme for the resocialization of working-class parents. *Journal of Education Policy*, 16(4):365-378
- Gillies, V. (2000) Young people and family life: Analysing and comparing disciplinary discourses. *Journal of Youth Studies*, 13(2): 211-228
- Gillies, V. (2005) Raising the 'meritocracy': parenting and the individualization of social class. Sociology, 39(5): 835-853
- Goodnow, J. og Collins, A. (1994) *Development according to parents. The nature, sources and consequences of parents' ideas*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates
- Gording Stang, E. (2007) *Det er barnets sak: Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven §4-4*. Oslo: Universitetsforlaget

- Gulbrandsen, L. (red) (2006) *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver*. Oslo: Universitetsforlaget
- Harkness, S., Super, C. og Keefer, C. (1992) Learning to be an American parent: How cultural models gain directive force. I D'Andrade, R. og Strauss, R. (eds) *Human motives and cultural models*. Cambridge: Cambridge University Press
- Hennum, N. (2002) *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far for norsk ungdom*. NOVA-rapport 19/02
- Hennum, N. (2009) Controlling children's lives: covert messages in child protection reports. Submitted
- Henriques, J. et al (1984) *Changing the subject: Psychology, social regulation and subjectivity*. London: Methuen
- James, A. og Prout, A. (eds) (1990) *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood*. Basingstoke, UK: Falmer Press
- James, A., Jenks, C. og Prout, A. (1998) *Theorizing childhood*. New York: Teachers College Press
- Jenks, C. (1996) The postmodern child. I Brannen, J. og O'Brien, M. (red.) *Children in families: Research and Policy*. London: Falmer Press
- Lareau, A. (2003) *Unequal childhoods: class, race, and family life*. Berkeley: University Press of California
- Lawler, S. (1999) Children need but mothers only want: The power of 'needs talk' in the construction of childhood. I Seymour, J. og Bagguley, P. (eds) *Relating intimacies: Power and resistance*. London: MacMillan Press
- Lawler, S. (2000) *Mothering the self, mothers, daughters, subjects*. London: Routledge
- Lee, N. (2001) *Childhood and society. Growing up in an age of uncertainty*. Open University Press
- Lupton, D. og Barclay, L. (1997) *Constructing fatherhood. Discourses and experiences*. London: Sage Publications
- Mac Naughton, G. (2005) *Doing Foucault in early childhood studies: applying poststructural ideas*. London: RoutledgeFalmer
- Mankekar, P. (1997) 'To Whom does Ameena belong'? Towards a feminist analysis of childhood and nationhood in contemporary India. *Feminist review*, 56([number](#)): 26-60
- Marsiglio, W. (1995) *Fatherhood: Contemporary theory, research and social policy*. Thousand Oaks: Sage Publication
- Mik-Meyer, N. og Villadsen, K. (2007) *Magtens former. Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren*. Hans Reitzels Forlag.

- Moskowitz, E. (2001) *In therapy we trust: America's obsession with self-fulfillment*. Baltimore: _____ John Hopkins University Press
- NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til _____ reformer*
- Oppedal, M. (2008) *Akutthjemlene i barnevernloven*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Pence, A. og Hix-Small, H. (2009) Global children in the shadow of the global child. _____ *International Journal of Education Policy*, 2(1): 75-91
- Phoenix, A., Woollett, A. og Lloyd, E. (1991) *Motherhood: meanings, practices and _____ ideologies*. London: Routledge
- Prout, A. og James, A. (eds) (1997) *Constructing and reconstructing childhood. _____ Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: The Falmer _____ Press
- Qvortrup et al. (1994) *Childhood matters: Social theory, practice and politics*. Aldershot, _____ Uk: Avebury
- Reay, D. (2006) The Zombie stalking English schools: Social class and educational _____ inequality. *British journal of Educational Studies*, Vol. 54(3), No 3, 288-307
- Rose, N. (1994) Expertise and the government of conduct. *Studies in Law, Politics and Society*, Volume 14: 359-397
- Rose, N. (2006) Governing "advanced" liberal democracies. I Sharma, A. og Gupta, A. _____ (red.) *The anthropology of the state. A Reader*. Blackwell Publishing
- Savage, M. (2000) *Class analysis and social transformation*. Buckingham: Open _____ University Press
- Scott, J. (1998) *Seeing like a state. How certain schemes to improve the human condition _____ have failed*. New haven: Yale University Press
- Skeggs, B. (2004) *Class, self, culture*. London: Routledge
- Smith, D. (2001) The policy of aggressive civilization and projects of governance in _____ Roman catholic industrial schools for native peoples in Canada 1970-1095. _____ *Anthropologica* 43-(2): 253-272
- St. meld. nr 39 (2001-2002) *Oppvekst og levekår for barn og ungdom i Norge*
- St. meld. nr 40 (2001-2002) *Om barne- og ungdomsvernet*
- St. meld. Nr 29 (2002-2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*
- Villadsen, K. (2004) *Det sociale arbejdes genealogi. Om kampen for at gøre fattige og _____ udstødte til frie mennesker*. København: Hans Reitzels Forlag
- White, B. (1999). Defining the intolerable: Child work, global standards and cultural _____ relativism. *Childhood* 6(1): 133-144